

حرم رضوی

در آینه ادبیات معاصر ایران

علی اکبر امامی

کارشناس ارشد و دبیر زبان و ادبیات آموزش و پرورش منطقه حمیل

مقدمه

تحولات ادبی جامعه ایران را از زمان امضای فرمان مشروطیت (۱۳۲۴) تا به امروز ادبیات معاصر می‌گویند. آمدن صنعت چاپ به ایران، گسترش روزنامه‌نویسی، آشنایی با ادبیات اروپایی، نهضت ترجمه و نشر آثار اروپایی و تأسیس مدرسه دارالفنون را از عمده عواملی می‌توان دانست که در این تحول و دگرگونی مؤثر بوده‌اند. ادبیات در این دوره، که با پویایی، تازگی محتوا و طرح مسائلی چون آزادی، وطن، قانون و... همراه بود توانست با جنبش مشروطیت هم گام شود و در این میان شاعرانی چون عشقی، لاهوتی، دهخدا و... کوشیدند تا راهی نو بگشایند.

دیگر چهره‌ها نیز همانند تقی رفعت، شمس کسمایی و جعفر خامنه‌ای با سرودن اشعاری فارغ از قید تساوی مصراع‌ها و قافیه‌بندی‌های معمول، به ایجاد شیوه‌ای تازه کمک کردند و سرانجام، نیما یوشیج (علی اسفندیاری) با سرودن قطعه افسانه در سال ۱۳۰۱ آغازگر تحولی بزرگ شد.

اما از سال ۱۳۴۲ تا ۱۳۵۷ (انقلاب اسلامی) را باید دوره کمال جریان‌های ادبی پیشین دانست. در این دوره، زبان شعر بارورتر، شفاف‌تر و فضای شعر با مسائل اجتماعی همراه‌تر و پیوسته‌تر شد. از برجسته‌ترین و مشهورترین چهره‌های شعری پس از نیما، می‌توان مهدی اخوان ثالث و سهراب سپهری را نام برد.

ادبیات عصر انقلاب همگام با شکل‌گیری نهضت اسلامی در سال‌های پایانی حکومت رژیم پیشین پا گرفت و مسیر

چکیده

این جستار، با روش کتابخانه‌ای و با انگیزه عرض ارادت به آستان بارگاه ملکوتی امام رضاع) نوشته شده است. در مقدمه ضمن بیان تغییر و تحول ادبیات معاصر ایران از مشروطیت تاکنون - که ادبیات معاصر ایران نامیده می‌شود - به سیر تکاملی آن در انقلاب اسلامی ایران و تقسیم آن به سه شاخه متفاوت پرداخته شده است آن‌گاه حرم رضوی در اشعار آیینی چند تن از شاعران، همراه با زندگی‌نامه مختصری از آنان، که نشان از ارادتشان به حرم رضوی است، مورد بررسی قرار

گرفته است. اشعار رضوی شاعران ادبیات معاصر در سه بعد تقسیم‌بندی شده که از جمله آن‌ها: الف) نگاه عارفانه و فرامادی به واژه‌هاست که در اغلب سروده‌های شاعران معاصر مشهود است. شاعران با نگاهی عرفانی و آوردن واژه‌هایی متناسب عشق خود را به امام هشتم نشان می‌دهند. ب) بعد توسل و زیارت؛ برخی از شاعران در اشعارشان به این امام بزرگوار توسل جست‌اند و به خوانندگان اشعارشان توسل و زیارت این امام را می‌آموزند. ج) بعد طلب شفاعت، که بسیاری

از شاعران معاصر با زبان شعر از آن امام شفاعت خواسته‌اند و به همگان این آموزه را آموزش می‌دهند. نگارنده در هر قسمت اشعاری از شاعران یاد شده را به‌عنوان شاهد مثال آورده و در پایان مقاله نیز نتیجه‌گیری کرده است.

کلیدواژه‌ها: شعر آیینی حرم رضوی، شعر سپید، توسل شعر و شرع و عرش از هم خاستند/ تا دو عالم زین سه حرف آراستند

**در شعر و نثر دوران
پس از انقلاب
با گشوده شدن
افق‌های روشن و
نوین، بسیاری از
مضامین که پیش‌تر
نیز در شعر و نثر
فارسی مطرح
بودند، با نگرش‌های
تازه‌ای مطرح شدند**

خود را مشخص کرد. در راهپیمایی‌ها و تظاهرات روزهای انقلاب بسیاری از شاعران با الهام گرفتن از دستاوردهای نهضت، شعر گفتند و ارزش‌های نوین حرکت مردمی را، که عمدتاً جنبه‌های حماسی، عرفانی و دینی داشت، منعکس کردند.

به‌طوری کلی، استمرار ادبیات معاصر را در عصر انقلاب اسلامی درسه شاخه می‌توان بررسی کرد: الف) شاخه‌ای که قبل از انقلاب اسلامی جریان داشت و در آستانه انقلاب یا پس از پیروزی آن نهضت، در عرصه زندگی اجتماعی تقویت شد.

ب) شاخه‌ای از ادبیات فارسی معاصر که با تمایلات و دل‌بستگی‌هایی، عموماً متمایل به غرب، از گذشته وجود داشت و از همان ابتدا سیر انقلاب را در جهت مطلوب خود نیافت و به‌طور طبیعی پس از انقلاب هم نتوانست در مسیر جدید حرکت کند و به همان روال سابق به حیات خویش ادامه داد.

ج) گروه سوم شاخه جوان ادبیات امروز ایران است که عموماً سن کم‌شان اقتضا نمی‌کرد از آب‌شخور فرهنگی و ادبی قبل از انقلاب بهره‌مند شوند. اینان کار خود را در انقلاب آغاز کردند و چون به اصول و مبانی آن اعتقاد داشتند، به‌طور طبیعی و بی‌هیچ کوششی منادی اندیشه‌ها و پیام‌های انقلاب شدند. (یاحقی ۱۳۷۹: ۲۰۲).

با پیروزی انقلاب اسلامی، که بدون شک پرشورترین واقعه تاریخ معاصر ایران است، این شور و هیجان طبیعتاً در آثار نویسندگان و شاعران آن سال‌ها انعکاس یافت. پس از پیروزی انقلاب کمیت این آثار رو به فزونی گذاشت و رشادت‌ها و از خودگذشتگی‌های نسل انقلاب را در خود بازتاب داد.

در شعر و نثر دوران پس از انقلاب با گشوده شدن افق‌های روشن و نوین، بسیاری از مضامین که پیش‌تر نیز در شعر و نثر فارسی مطرح بودند، با نگرش‌های تازه‌ای مطرح شدند. شاعران و نویسندگان، گاه به‌طور گسترده‌تر و ژرف‌تر به موضوع نگرینسته و گاه نیز چشم‌ها را شسته‌اند و به‌گونه‌ای دیگر به شعر و نثر نگاه کرده‌اند.

موضوعات ادبیات معاصر انقلاب اسلامی را باورهای دینی و نگرش مذهبی شکل داده‌اند. عجیب نیست اگر بگوییم انقلاب اسلامی، انقلابی نیز در ادبیات فارسی پدید آورد؛ انقلابی در درون مایه که شعر را به سرچشمه‌های زلال مذهب نزدیک‌تر کرد. همگام با تغییر در درون‌مایه، نسل جدیدی از شاعران آیینی سرای معاصر پدید آمدند. اینان به مرور زمان، مردم را با تصویری نوین از شعر آیینی آشنا کردند؛ شعری که ضمن بهره‌مندی‌های معنوی و جذابیت برای عموم، از لحاظ ظاهری انتظارات خواص را هم برآورد می‌سازد.

رویکرد دوباره به

جریان شعر آیینی را جهت و محتوا داده و قالب و قالب ویژه‌ای به آن بخشیده است.

امروزه شعر آیینی به برکت انقلاب اسلامی و جاهت و قابلیت ویژه‌ای یافته است. شاعران انقلابی در شعر نیز انقلابی ایجاد کرده‌اند و به موازات و همپای شکل‌گیری انقلاب اسلامی، اندیشه‌های متعهدانه را به سلک نظم کشیده‌اند و تأثیرات شگرفی در این حوزه گذاشته‌اند.

البته اظهار، عشق و مودت به خاندان نبوی در ادبیات ما سابقه طولانی دارد. در شعر و نثر ستایش پیامبر (ص) و خاندان او از همان آغاز ادبیات ما آغاز شده است و بسیاری از شاعران و نویسندگان کوشیده‌اند با در هم آمیختن عواطف و احساسات و تخیل، به مدح و منقبت خاندان نبوی پردازند و آثار ارزشمندی را به ساحت مقدس ائمه به‌ویژه امام رئوف تقدیم نمایند و منتهای سعی‌شان این بوده است که عشق درونی خویش را در قالب اشعار به شنوندگان و مخاطبان عرضه کنند.

آنچه در این جستار گردآمده، نمونه اشعار شاعران رضوی در مدح و ثنای هشتمین اختر آسمان امامت و ولایت، حضرت امام علی بن موسی الرضا(ع) است که تنها موهبت بزرگ برای ایرانیان وجود مبارک و تابناک این امام همام در مشهد مقدس است؛ موهبتی استثنایی و منحصر به‌فرد. بدون تردید این حضور در زندگی ایرانیان خود را نشان داده است.

عشق و اعتقاد به حضرت امام رضا(ع) در همه قشرهای مختلف مردم ریشه دوانیده است و آن‌ها با عشق و اعتقاد روزگاران سخت و طولانی را سپری کرده‌اند. در دوره معاصر، به‌ویژه در سال‌های بعد از پیروزی انقلاب اسلامی نیز شاعران عشق و ارادت خود را به آستان قدس آن حضرت ابراز داشته و آثار ارزشمندی خلق کرده‌اند. آنچه در ادامه این بحث‌ها خواهد آمد گزیده‌ای است، از جلوه‌های عشق و ارادت این شاعران، که در قالب مدح و نعت آن حضرت و حرم رضوی شکل گرفته است.

ادامه مطلب در وبگاه مجله

شعر آیینی ناشی از پیروزی انقلاب اسلامی تحولاتی در خور، در ادبیات معاصر ایران ایجاد و ادبیات آیینی را تثبیت کرد. پس از پیروزی انقلاب اسلامی شعر آیینی سیر روشنی را در پیش گرفت. گرچه در آغاز این سروده‌ها بیش‌تر حال و هوایی شعاری و تصنعی داشت، با گذشت زمان، موضوعات و حتی مضامین جدید و متنوعی در شعر آیینی شکل گرفت؛ تا آنجا که از نظر گستردگی مفاهیم، شعر مذهبی فارسی در دوره معاصر با عنوان شعر آیینی شاخه نوینی را به خود اختصاص داد. سپس شاعرانی چون علی معلم، سلمان هراتی، سید حسن حسینی و قیصر امین‌پور به فلسفه و نگرشی صحیح در مضامین دینی دست پیدا کردند.

مطالعات دقیق و عمیق در قلمرو مفاهیم دینی به آنان بسیار کمک کرد و فرهیختگان، اندیشمندان، ادبا، نویسندگان و شاعران نیز در این انقلاب شکوهمند به خلق و آفرینش اثر پرداختند.

ادبیات آیینی را از غنی‌ترین ذخایر فکری - احساسی شیعی می‌دانند. با پیروزی انقلاب اسلامی ایران شعر آیینی فارسی به‌گونه‌ای متحول گردید که پیش از آن تجربه نشده بود.

مهم‌ترین تأثیر انقلاب اسلامی بر شعر این دوران، که برخاسته از تعمیق اندیشه‌های مذهبی شاعران بود، تغییر و تحول محتوایی آن است. با شروع انقلاب اسلامی و احیای ارزش‌ها و بالیدن باورهای عمیق اسلامی، شعر آیینی توانست جریان‌های تازه‌ای را آغاز کند. حمایت‌های دولت و نهادهای انقلاب اسلامی در طول این سال‌ها، از شعر آیینی به‌طور عام و شعر رضوی و ارادت به امام رضا (ع) و حرم رضوی به‌طور خاص باعث ارادت به آستان و بارگاه امام رضا(ع) در ادبیات، پس از پیروزی انقلاب اسلامی، برابر با تمام تاریخ شعر و ادب فارسی است؛ به‌ویژه که شعر آیینی، ریشه در نگاه استوار شاعران نسبت به اسلام دارد. شعر آیینی شعر جوششی و برآمده از فوران ذوق شاعر به شط فطرت است. بی‌گمان مدح و ستایش ائمه اطهار به‌ویژه حضرت سیدالشهدا نقطه عطفی در تاریخ شعر و ادبیات ماست که

منابع

۱. احمدی، حمید، ارمغان نوشیعه، چاپ اول، تهران، نشر میزان ۱۳۸۶.
۲. امین‌پور، قیصر، مجموعه کامل اشعار قیصر امین‌پور، چاپ ششم، تهران، انتشارات مروارید ۱۳۹۰.
۳. حسینی، سید حسن، هم‌صدا با خلق اسماعیل، تهران، انتشارات سوره مهر ۱۳۸۷.
۴. درخشان، داراب، سخن آفتاب، چاپ اول، مشهد، انتشارات محقق ۱۳۸۲.
۵. صفارزاده، طاهره، طنین بیداری، چاپ اول، مشهد، انتشارات آستان قدس رضوی، ۱۳۸۲.
۶. قزو، علیرضا ۱۳۸۸، مجموعه شعر، تهران، انتشارات سوره ۱۳۸۸.
۷. کاظمی، محمد کاظم، ده شاعر انقلاب، چاپ دوم، تهران، انتشارات سوره مهر ۱۳۹۰.
۸. کافی، غلامرضا، شناخت ادبیات انقلاب اسلامی، چاپ اول، تهران، انتشارات بنیاد حفظ و آثار نشر ارزش‌های دفاع مقدس ۱۳۸۹.
۹. کی‌منش عباس (مشفق کاظمی)، پنجره‌ای رو به آفتاب، چاپ دوم، تهران، انتشارات سوره مهر ۱۳۸۸.
۱۰. محبت، محمد جواد، اشک لطف می‌کند، چاپ اول، مشهد، انتشارات آستان قدس رضوی، ۱۳۸۵.
۱۱. معیری، محمد حسین، دیوان ره‌می معیری، چاپ چهاردهم، تهران، انتشارات مهر آیین، ۱۳۸۷.
۱۲. موسوی گرم‌رودی، سیدعلی، خط خون، چاپ اول، تهران، انتشارات زوار، ۱۳۶۲.
۱۴. یاحقی، محمدجعفر، جویبار لحظه‌ها، چاپ دوم، تهران، چاپ نیل ۱۳۷۹.